

Csernák Árpád

A VITRIN

„a fejben lassan rohad a rongybaba”
(S. Beckett)

... a temetésen kezdődött... A rosszulétem? A hallucinációk? A látomások? Nem tudom, minek nevezzem. Ott álltam a ravatalozóban, a sercegő kandeláberek fényében, néztem az apám ravatalát körülálló alakokat; a múltból felrémelő arcokat, és úgy éreztem: mindenki engem bámul; sandán, kajánul, leplezetlen undorral, gyűlölettel. Néztem az apám szikár törzsfőnök-arcát, mélyrehullott, áttetsző bőrrel fedett szemeit, felkötött állát, és a testére halmozott koszorúkat. Ereztem az égő faggyú szagával keveredő virág- és kölni illatot, az élő- és holt testekből áradó savanykás-édes bűzöket. Émelygett a gyomrom, vonszoltam a tekintetemet: hol a fekete márványlapokon csikorgó-nyikorgó lakkcipőket, hol a falon táncot járó árnyékokat figyeltem, de mindig visszatértem az apám arcához... És akkor...

...akkor úgy láttam: felül az apám, lassan emelkedik, kicsit derékszögben ül, aztán felém fordítja az arcát, kinyitja szemét, leszáll a ravataláról és lassan elindul felém. De nem lépeget, csak áll mozdulatlanul, lefittyedő állal, vádló (?) vagy sajnálkozó (?) tekintettel és közeledik felém, mintha fártkocsín húznák, egyre nő, nő... és amikor egészen közel ér hozzám, megáll...

...megszédültem, a falnak csapódtam; többen odaugrottak és felállítottak, a hónom alá nyúltak, támogattak. „Rosszul vagy? rosszul vagy? rosszul van! rosszul van!” Zsongott, visszhangzott körülöttem minden. „Nem, semmi, hagyjatok, hagyjanak...” mondtam, de nem vettem észre, hogy üvöltök, mint ahogy azt sem vettem észre, hogy durván szétcsapok a körülöttem ácsorgók között...

...aztán az a tetűlassúságú vánszorgás a feketére mázolt mikrobusz mögött, a kipufogógáz kékes fénye, a döglődő fák fölénk hajló csupasz ágai, a szennyes, sárgás-szürke felhőfoszlányok...

...temetés után nem megyek haza... Pontosabban: nem abba az üres lakásba megyek, ahol én fölneveltem a gyerekeimet, hanem abba az üres lakásba akarok menni, ahol én felnőttem... és ahol már évek óta egyedül élt az „öreg sajt”... De előbb még beülök a kocsimba és a hévégi házamhoz, a szőlőmbe hajtok...

...egy pillanatra megállok és elolvasom a szemöldökfa fölé pingált három szót: Bort, búzát, békességet! Búzavirágkék festékkel van oda mázolva cirkalmas betűkkel ez a három szó, körötte virágminták, de most gyűlöletesnek találom az egészet, felkapok egyet az ott sorakozó zöld üvegek közül és a felirathoz vágom... hullik a vakolat, porlik a festék, de a felirat, ha csonkán, megrongáltan is, ott maradt: „ort ...zát ...seg...”

...káromkodva nyakon csípek egy demizsont és a pince felé indulok... gyertyát gyújtok és megkeresem kedvenc hordómat, amelyikben a vöröset tartom, üveglopóval megszívom, aztán a sűrű, vörös lét a demizsonba csorgatom. Egy kicsit a számba is; mellé csorog, befolyik az ingem alá, de nem törődöm vele, csak a nyeldeklőmön lecsorgó lé, a lázamat csillapító fanyar nedű az érdekes, amitől mindent remélek: nyugalmat, derűt, felejtést...

...tele töltöm a demizsont, aztán elfújom a gyertyát. Kapkodva, botladozva, itt-ott a falnak súrlódva a prészázba megyek, mi a frász van velem?, mi ez a kurva nagy izga-

lom? Kihúszom egy rozoga kis asztal fiókját, és zsebre vágom az ott rejtőgetett, hajdani szolgálati fegyveremet, meg egy kockás zsebkendőbe bugyolált cukorkásdobozt, amiben a töltényeket tartom. Hej, te puska, puskaagy, de csinos kis fruska vagy!, dúdolgatok magamban önfeledten. Berúgom az ajtót, nem zárok kulcsra semmit...

...beülök a kocsiba, és ahhoz a házhoz hajtok, ahol felnőttem, ahol gyerek voltam, ahol a kibaszott gyermekéveimet töltöttem. Zsebemben ott lapul a lakáskulcs, én vagyok az örökös, az egyetlen élő rokon...

...az utóbbi években, amióta meghalt az anyám, egyedül élt itt az öreg. Sohasem látogattam meg. Szerettem volna, de tudtam, hogy ő nem szeretné. Meghasonlott, keserű ember volt. Azt mondta: miattam lett az... „...mert eladtad a lelked a sátánnak...”, ezt vágta a pofámba, amikor utoljára beszélünk egymással. Vágta? Halkan mondta, fakó hangján. Sohasem kiabált. Ez vérlázító volt. És ma már tudom: az öregnek igaza volt. Most abba a lakásba vágyom, ahol minden a szüleimre emlékeztet, ahol minden a gyermekkoromat idézi...

...a lépcsőházban különös, büntudattal vegyes szorongás fog el. Apámat kísérem, támogatom. Fekete ruha van rajta. Hirtelen megtántorodik, megkapaszkodik a korlátba, és többé nem mozdul. Ölbe kapom, úgy viszem tovább. De ekkor már csak egy játékbábu: kis, fekete öltönybe bújtatott indián törzsfőnök. Otthon, visszafojtott lélegzettel a vitrinbe, sok más figura és vicik-vacak tárgy közé helyezem. Nem akarok tudomást venni róla, hogy ez az apám, és hogy már halott. Szóltam anyámnak, hogy jöjjön, apával valami furcsa dolog történt. Anyám bejött meglepő közönnyel kézbe vette a bábút, nézegette, mondta, hogy már nem él..., és valami elektromos szerkezetet piszkálgatott benne hátul, és a bábu mozogni kezdett. Kalimpált apró kezeckéivel, lábcskáival. Mozog, mondtam. Mindig mozogni fog, mondta anyám, de már nem él. Aztán a bábu kinyitotta a szemét és mosolygott. Felkiáltottam: Apa! Apa!...

...és már ellőtte: a jeges szél sodorta szemét, műanyag flakonok és konzervdobozok, amik végigszáguldottak a gyér fényvel megvilágított, kihalt utcán, és én úgy láttam ezek is zanzásított csontok és koponyák..., aztán a kapunkban az az összetört arcú, alvadt vértócsába száradt alak: hajdani tisztársam, kiszúrt szemekkel, bankjegyekkel kitömött pofával...

...Ökölrel verem be az otromba vaskaput, csak el innen, csak ne lássam. A zár rossz. A vaskapu üvegablaka betörve. A kapualjban macskabűz, rohadó szemét a dugig tömött kukákban. Rám nem jellemző kapkodással keresem a lépcsőházi villanykapcsoló gombját, hogy nehezen megtalálom, nyomogatom, de a villany nem gyullad ki. Sötétben kell tovább botorkálnom. Leírhatatlan ingerültség lesz rajtam úrrá, mert félelmet érzek, amit azelőtt sohasem. Izzadok. Érzem a saját öklömből szivárgó vér szagát. Tapogatom, nyalogatom, már-már eszelősen. Befordulok a ház sarkánál, a lépcsőház irányába, villámgyorsan beugrok a lépcsőházba és hátra nézek, mert határozottan az az érzésem, mintha követnének. A sötétben kitapogatom a korlátot és megkapaszkodom benne, mint egy aggastyán. Fújatok, lihegek; úgy érzem: egy percig sem bírom tovább. Mégis elindulok fölfelé. Lábamban ólmos súly. A lépcsőház korlátjába kapaszkodva vonszoló magam lépcsőfokról-lépcsőfokra. Zümmögés, félhomály, penészes falak, dohszag, porlepte pókhá-

lő-fátyolok. Az első emelet lépcsőfordulójában megbotlom és végigvágódok a kövön. Kinyílik a szemközti előszobaajtó, és ott áll a күszöbön a régen halott Kántomé: ritkás, ősz haj a koponyatetőn, szemgödrében bazedovkóros szemek. Engem néz. Aztán sorra felkattannak a villanyok, félrehúzódnak a függönyök, résnyre megnyílnak az ajtók, és vádló szemek merednek rám mindenhonnan. Koponyafejű, hálóinges öregasszonyok, véresnyakú elegáns urak jelennek meg itt is, ott is. Nyílnak az ajtók és a hűsnélküli szájak, felnyílnak a protézisek és vad átkozódásban tör ki az egész ház. Csupa ismerős arc, akiket, vagy akiknek a hozzátartozóit annak idején én jelentettem föl, én hurcoltattam el. Kötelességemnek éreztem: megannyi „osztályidegen, burzsoá, klerikális...” Áttetsző fényalakok álltak az ajtajuk előtt a láb-törőlkön, aztán hirtelen megint koromsötét lett...

...**a** harmadik emeletig négykézláb mászom. Ott nyitott ablakában leng, csipkés, fekete estélyi ruhájában, a függönyszínorra felakasztva Nemesné, akinek a férjét elvitték és sohasem látta többet. És akkor hirtelen valami undorító mocskos ragad az arcomra: sűrűn font pókhálóba gabalyodtam. Az arcomhoz kaptam, és megint az a távolról jövő, idegen üvöltés. Markomban egy jókora féreg kalimpált. Kinyitottam a tenyeremet és hosszan, undorodva rázogattam a kezemet; a rátapadó szennyet a nadrágszáramba töröltem, zsebkendőmmel hosszan és durván dörzsöltem az arcomat, de mintha nem akart volna, nem tudott megtisztulni...

...berúgom a harmadik emeleti folyosó ajtaját és egy pillanatra megnyugszom. Egy pillanatra úgy érzem: haza étem. Egy pillanatra úgy érzem: megint gyerek vagyok, és ami azóta történt: rossz álom, és még minden jóra fordulhat; felejtjük el, kezdjük előlről az egészet... Lenézek az udvarra: komoran és feketén suhognak a fenyők, de az illatuk olyan mint régen... Lassan tovább lépkedek: a folyosó a kovácsoltvas korláttal, és az okkersárga keramikokockákkal... és a folyosó végén... a folyosó végén: az apám és az anyám, egymást karonfogva, mozdulatlanul... de csak egy pillanatra. Szerettem volna szólani hozzájuk, de csak pillanatig álltak ott. Helyettük két világító pontot láttam. Két zöldes fényvel világító pontot. Lassan közeledtem, és akkor hirtelen, a konyhaablak párkányáról elrugaszkodva, fűjva, vinnyogva rám vetette magát egy macska, kiesztett körmeivel végigszántotta az arcomat...

...**a**z ajtó előtt álltam. A barna olajfestéket vedlő ajtó előtt. A homályban nem láttam, inkább csak tudtam, hogy rajta kis tábla van, nem is tábla, két felcsavarozott üveglapocskra között egy darabka papír az apám nevével, és alatta kalligrafikus betűkkel: „t a n í t ó”. Lehet, hogy amikor nyugdíjba ment elébiggyesztette: „nyug...”. Amilyen precíz ember volt! De az is lehet, hogy akkor már nem érdekelte az ilyesmi. Nem tudom. Nem láttam tisztán. Elővettem a kulcsot; némi bibelődés után sikerült kinyitnom az ajtót, és beléptem az előszobába. Itt könnyen megtaláltam a villanykapcsolót, felkattintottam, és gyorsan kulcsra zártam az ajtót. Néhány lépést tettem, de hirtelen meg kellett állnom, mert a lakás belsejéből lépéseket hallottam; nyikorgó, egyenetlen lépéseket. Füleltem: egy csusszanás, egy koppanás, bal, jobb...

...továbbra is azok a léptek. De nem közelednek, nem gyorsulnak, nem lassulnak; csak mintha ugyanazt a néhány métert róna valaki oda-vissza, oda-vissza, ugyanazt a két csoszogó láb. Az előszoba közepén egy nyugágy. Értetlenül bámultam: hát itt üldögélt volna az öreg? Közlebb mentem, a demizsont letettem a padlóra, elővettem a kocskás zsebkendőbe bugyolált cukorkásdobozt meg a revolveremet, kinyitottam a dobozt és a nyugszékben lévő öreg pár-

nára helyeztem, nyissz-kopp, nyissz-kopp, tompa fényvel megcsillantak a töltények. Gyors, rutinos mozdulatokkal ötöt tettem a fegyverbe, aztán a dobozt ismét becsuktam és a zsebkendőm zsebébe süllyesztettem. Lehajoltam a demizsonért, és akkor...

...**a**kkor megmerevedtem. Vértótokat, véres cipőtalpak nyomát láttam a padlón. Egy pillanatra úgy éreztem: ez már a téboly. Felemeltem az egyik lábamat: a cipőm csupa vér volt. Az előszobatükörhöz léptem, belenéztem: az arcom is merő vér. Szabad kezemmel megint előkotortam a zsebkendőmet, de az is lucskos volt a vértől. Dühödten a falhoz csaptam, egy pillanatra odaragadt, aztán végigcsúszva, szennyes-véres csikot húzva a régen festett falon, leesett...

...**c**ssz-kopp. Felkaptam a demizsont, kihúztam a dugóját, vörösborot loccsantottam a tenyerembe, azzal mostam le az arcomat. Aztán meghúztam a nagy, vesszővel befont üveget. Mohón, nagy kortyokban ittam, a fele mellé ment, kívül csípte a sebeimet, belül hűsített. Kapkodtam a fejemet, mint egy idióta: a fal tövében kuksoló, véres zsebkendő, sérült foncsorú tükör, nyugágyban hagyott öreg párna, szürke mennyezet; nagy, dohányszínű ajtó, kipp-csossz, kipp-csossz...

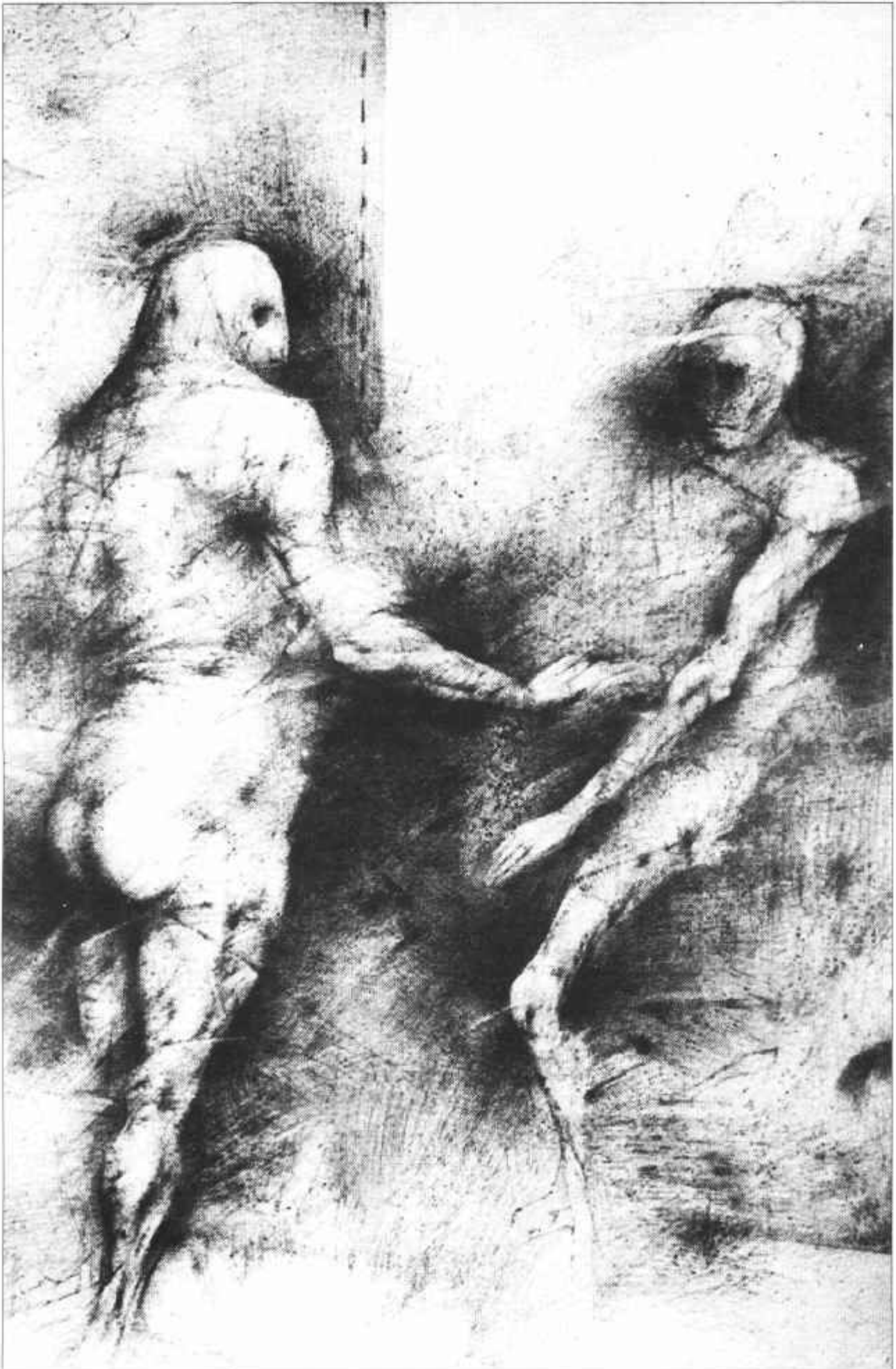
...**e**lindultam a lakás belseje felé. Bal kezemben a demizson, jobb kezemben a töltött revolver, így kissé ügyetlenkedve, a könyökömmel nyomtam le az öreg rézkilincset, a lábammal betoltam az ajtót. Halkan megnyikordult. Csak álltam mozdulatlanul és néztem a sötétet...

...**a**nyám trafikos néni volt. De már nagyon beteg és fáradt. A pultra borulva aludt. Benyitottam. Halkan szólt az ajtó-csengő, de nem szóltam, nem akartam felébreszteni. A hátsó ajtóban megjelent apám nagy, fehér arca és egy hangoskodó vevő. Apám egy játék pisztollyal rálőtt. Lopni akart, mondta felém fordulva...

...**l**assan tágult a pupillám, és az előszobából beszűrődő fényben halványan kirajzolódtak egy nagy, ovális asztal körvonalai. Beléptem a szobába, a demizsont az asztalra tettem, aztán - pontosan emlékeztem, hogy hol van - gyorsan a villanykapcsolóhoz léptem és felkattintottam. Csodálkozva láttam, hogy a hatalmas bronzcsillárnak csaknem mindegyik égője világít. És rend volt, rend, ahhoz képest, hogy évek óta egyedül élt itt egy öregember: Végighordoztam tekintetemet a szobán; minden egyes bútordarabján, tárgyán...

...**a**z ovális asztal körül a régi karosszékek, könyvszekrények, a virágállványok, a kifakult perzsaszőnyeg és a képek a falon... Az apám képei..., mert (magát, szerényen, tanítónak valló) tanár volt az „öreg sajt”, de „festőművészek képzelte magát”... Ezek a szavak most tisztán, élesen álltak előttem. Akkor hangzottak el, amikor utoljára beszéltem vele. Rossz néven vette, hogy a fia megint egy fegyveres alakulat tagja..., és nem volt hajlandó elfogadni még az ajándékomat sem, pedig finom nyugati italokat, cigarettákat hoztam neki...

...**a** két szobát elválasztó szárnyas ajtóban állt, nyűtt, szürke szveterében, és két kezével elhárító mozdulatot tett. Kiborultam, üvöltöttem... De nagyra vagy az erkölcsi tisztaságoddal! Mindig is nagyra voltál vele! Meg az elveiddel... Sokra mentél velük... Persze te világ életedben festőművészek képzelted magad, meg nem értett zseninek, akit majd halála után pironkodva „fölfedez” az utókor... De én szarok az elveidre, meg a művészetre, meg az utókorra! Én nem értek máséhoz, csak a fegyverekhez..., és - igenis! - én mindig az erős mellé állok, a hatalom mellé, mert eleget bizonyítottam és rettegtem gyerekkoromban..., most már bizony-

JANCSIKITY JÓZSEF • A FALVÉDŐRŐL

ságban és jólétben akarok élni! A jelenben! Mindig is szerettem inni meg zabálni...

...**t**ájképek, csendéletek... és az egyik sarokban egy kis rajz üveg mögött, aranyfüsttel befutatót keretben, megsárgult papíron... Egy gyerek arca. Hirtelen rádöbbszemtem, hogy még mindig görcsösen markolom a fegyvert... Bambán néztem, aztán az asztalra dobtam. Úgy néztem rá, mint ellenségre. Először éreztem ilyet. Közelebb mentem a rajzhoz. Egészen közel. Enyhe terpeszállásban álltam vele szemben és néztem: dacos kis kölyökarc profilból..., érzékenyen, puha grafittal megrajzolva..., de nem ezt néztem, nem ez érdekelt, nem is értek hozzá... A gyerek arcát néztem, a szemét kutattam... Aztán otthagytam a rajzot és leültem az egyik karosszékbe. Csak ültem. Bambán és üresen. Méregetlenül ostobának és szennyesnek éreztem magam. Megint a demizson után nyúltam, és hosszan, sokáig ittam...

...**f**eltűnt, hogy pontosan a vitrinnel szemközt ülök. Néztém. Közben - egy automatikus mozdulattal - a cukorkásdobozt is kivettem az asztalra...

...**a**z első polcon: egy ezüsttálca, egy törött ezüst virágtartó, egy fakereszt, egy háromágú gyertyatartó három gyertyacsonkkal, két szürke porcelán- és egy barna faelefánt...

...**a** másodikon: egy porcelán-balerina (mindkét karja letörve), egy halványkék porcelán-rózsa, egy golfozó nő (szintén porcelánból) narancssárga nadrágban, narancssárga főkötővel, halványzöld mellénykében...

...**a** harmadikon: egy porcelán-angyalka karácsonyfával, egy piros fa nyuszi, egy ülő porcelán-kutya, egy ezüstgolyóval játszó porcelán-cica, egy porcelán-leányka és egy porcelán-legényke, a legényke kezében virágcsokor, mindketten népviseletben...

...**a** legelső polcon: két ballagási batyu, az egyikén hímzett szív, a másikon toboz és makk; egy törött-ragasztott agyag ló, több - gyerekek által készített - piros papírszív, üdvözlő kártya..., és egy nagy zöld üveg félig benzinnel...Ez tudtam, az öcsém emlékére áll ott. Csak egyszer harcolt életében, akkor is ilyen fegyverekkel... És azt is tudtam, emlékeztem rá: mi készítettük a piros papírszíveket, mi írtuk tele az üdvözlő kártyákat..., anyánk meg eltette, és az „öreg sajt” is itt hagyta, itt őrizgette...

...**h**irtelen megnyikordult és becsapódott egy ajtó valahol a lakásban. Ösztönösen a pisztoly után nyúltam, de megállt a kezem a levegőben. A szomszédos szoba felé néztem: a szárnycsőrű kitarva, mögötte sötét lyuk. Verem. Talán már nincs is ott szoba... Füleltem. És akkor megint felhangzottak azok a csoszogó, egyenetlen léptek... Csissz-kopp, csissz-kopp...

...**S**zámhoz emeltem a demizsont és kiittam a maradék bort. Aztán tovább bámultam a vitrint. És akkor megláttam a vitrin üvegében a saját arcomat; egy alvadt vércsíkkal, zúzódásokkal eltorzított idegen arcot..., aztán egy másik arcot, és ismét egy másikat; véres és arcpirító jeleneteket... Mintha tévéképernyővé változott volna a vitrin üvege; vérmocskos tereket és szétlőtt házakat, csontvázzá soványodott ismerősöket, elárult barátokat láttam... Aztán az öcsém arcát, azt a dacos, mégis szelíd gyerek-arcot. És ezt már nem bírtam. Felkaptam a revolvért és a vitrin üvegébe lőttem. Csörömpölve szilánkokra tört az egész tábla, és a mögötte sorakozó tárgyak nagy része: a golfozó nő meg az ülő kutya, az agyaglovacska és a balerina... De néhány figura állva maradt... És mintha nőnének és kilépnének a vitrinből, és közelítenének... és hiába tört össze az üveg, ismét azok az arcképek, ismét azok a jelenetek...

...**t**öltöttem és lőttem, töltöttem és lőttem. Egyenként lőttem szét a még épségben maradt tárgyakat; pontosan célozva, egy lövést sem tévesztve. Aztán megcéloztam a benzines üveget és belelőttem. Nagyon robbant az üveg, szilánkok és tűzcsíkok futottak szét a szobában, lángrollobbant a függöny ropogni kezdett a vitrin szikkadt fája...

...**k**ivettem az utolsó töltényt és akkurátusan elhelyeztem a fegyveremben. A pisztolycsövét a számba dugtam, és még egyszer, utoljára meghúztam a ravaszt... Vér és agyvelő loccsant a tűzbe, és sisteregve, füstölögve sülni kezdett... Az aranyfüsttel befutatót keretben látható gyermekarcot védő üveget is vér és egy darabka agyvelő fedte be. Valamitől működésbe lépett a kis törzsfőnök-bábu elektromos szerkezete és kereplő hangon ugrándozni kezdett. A fekete öltöny már leégett róla, csak a csupasz, indiánvörös figura járta örjítő virtustáncát. Csissz-kopp, csissz-kopp...

...**é**s megint az a szédülés. Sötét gödröt láttam, és a gödörben eltűnő koporsót, és belövésekre emlékeztető dörgő hangokat hallottam, a koporsóra hulló földrögök zaját..., és megint az a sustorgás, az a kásás szövegelés körülöttem: rosszul vagy?rosszul van?rosszul van,rosszul van!..., és erős markok szorítják a karomat. Nem, semmi! Hagyjatok, hagyjanak!... Semmi..., és megint szétcsapok a körülöttem állók között...

...**t**emetés után nem megyek haza... Pontosabban: nem abba az üres lakásba megyek, ahol én fölneveltem a gyerekeimet, hanem abba az üres lakásba akarok menni, ahol én felnőttem... és ahol már évek óta egyedül élt az apám... De előbb még beülök a kocsiba és a hétvégi házhoz, a szőlőbe hajtok...

Oláh János

HAJLÍTOTT LÁNG

Két érintés inog,
mint vízholdó rúd a vállamon.
Gyertyásuhángból hasadt íj,
hajolj meg,
lődd ki a porból árnyamat,
de el ne vétsd az óriás mágnes-nap hasát,
e tétova, menekülő vadat.